

transcriere etc.; cf. Avram, CE, p. 20–22 și Sala, IELR p. 84 pentru considerații generale privind acest fenomen care „bruiază” uneori cercetarea etimologică), știut fiind faptul că certitudinea privind existența unui fapt lingvistic oarecare este direct proporțională cu numărul atestărilor lui. În loc de etimologie, DA (și MDA) trimit cu „cf.” la *acățăra*.

O nouă ipoteză în cadrul discuțiilor din sânul echipei DELR, avansată de Iulia Mărgărit, are în vedere o apropiere de *gănțar* „bondar”, atestat în Oltenia (DGS), care, la rândul lui, trebuie pus în legătură cu *ganță* „goangă, insectă, gânțanie”, atestat sporadic în graiurile dacoromâne sudice (DGS; *ganță* apare și în DA, după Anchetele lui Hasdeu). Desonorizarea [g] > [k] și dispariția nazalizării sunt fenomene într-un tot posibil la nivelul dialectal muntenesc. Ipoteza legăturii dintre hapaxul *cațar* și ceilalți termeni aduși în discuție (*gănțar*, *ganță*) poate conta și ca o confirmare indirectă a elementului respectiv – în măsura în care se acceptă ipoteza –, în sensul că el nu mai este „singur în univers”, ci își regăsește familia de cuvinte.

À PARTIR DES « PROCÈS-VERBAUX » DES RÉUNIONS DE TRAVAIL AU DELR

(Résumé)

Étant donné que les normes rédactionnelles du DELR ne permettent pas de détailler toute la réflexion menée en cours du travail au sein de l'équipe DELR et que ces aspects peuvent être décisifs pour trouver des solutions étymologiques et les défendre avec des arguments, nous souhaitons commencer la publication d'une série des matériaux pour illustrer des cas pareils. Ces matériaux sont le résultat collectif du travail mené dans le cadre des réunions DELR.

Cuvinte-cheie: etimologie, lexicografie.

Mots-clé: étymologie, lexicographie.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

Liviu Groza*

OBSERVAȚII REFERITOARE LA FOLOSIREA CUVINTELOR COREENE ÎN LIMBA ROMÂNĂ**

Ceea ce atrage atenția asupra cuvintelor coreene folosite în limba română nu este numărul mare al acestora, cât mai ales felul diferit în care sunt scrise. Principala explicație constă în faptul că transcrierea cu litere latine a cuvintelor din

* Visiting professor at Hankuk University of Foreign Studies, Department of Romanian, South Korea.

** This work was supported by Hankuk University of Foreign Studies Research Fund of 2013.

coreeană, limbă care folosește un alfabet specific, se poate face cu ajutorul metodei sau sistemului de romanizare McCune-Reischauer, utilizat încă din 1937, dar care, după separarea celor două țări din peninsula, are astăzi o variantă utilizată în Coreea de Nord și o variantă revizuită folosită în Coreea de Sud¹. Pe lângă metoda amintită, se mai folosesc sistemul Yale, o tehnică de transliterare a limbilor orientale, printre care și coreeana, întrebuițată cu precădere de lingviști, și sistemul Lev Konțevici, pentru transcrierea cuvintelor coreene în limbile slave care utilizează alfabetul chirilic. De exemplu, cuvântul coreean care a fost folosit încă de la începutul secolului al XX-lea pentru a denumi alfabetul limbii coreene, a cărui inventare în 1443 și publicare în 1446 sunt atribuite regelui Sejong, cunoaște următoarele forme romanizate: *han'gŭl*, după sistemul McCune-Reischauer, *hangeul* sau *han-geul*, după sistemul McCune-Reischauer revizuit, *hankul* după sistemul Yale, dar și *hangyl'* sau *hangyl*, o transliterare în limba poloneză a transcrierii cu litere chirilice a acestui cuvânt în limba rusă, *хангыль*. Mai intervine și o anumită tradiție sau obișnuință a diferitelor țări sau zone politico-geografice de a folosi în scris o formă sau alta a unor cuvinte coreene. În numeroase dicționare englezești, cuvântul dat ca exemplu este scris *hangul*, formă care nu ține seama de semnele diacritice utilizate de sistemul McCune-Reischauer, practică relativ curentă odată cu răspândirea utilizării acestui sistem, dar nu se conformează nici recomandărilor variantei revizuite a acestuia (cf. *hangeul*).

De-a lungul timpului, limba română s-a raportat succesiv la această diversitate de sisteme și de tradiții de scriere a cuvintelor coreene. Cele mai cunoscute cuvinte coreene în română sunt câteva toponime și antroponime, la care se adaugă în ultima vreme unele denumiri comerciale, precum și unii termeni din gastronomie sau sport.

Încă din secolul al XIX-lea pe timbrele poștale emise în Coreea, numele țării era scris fie *Corea*, fie *Korea*, ambele forme fiind folosite și astăzi în variație liberă de coreeni când utilizează scrierea cu litere latine. Prima variantă, *Corea*, a fost adoptată de unele limbi romanice, italiana, spaniola, în timp ce engleza, după o perioadă scurtă de utilizarea a ambelor variante, s-a oprit la a doua, *Korea*. În română, varianta *Corea*, pronunțată [è-a], apare în perioada interbelică în *Dicționarul universal al limbii române* al lui Lazăr Șăineanu, ediția a VIII-a, p. 756: „**Corèa** f. vastă peninsula pe coasta orientală a Asiei: 17.700 000 loc., regat sub protectoratul Japoniei cu cap. *Seul*. Strâmtoare între Corèa și Japonia.” După 1950 se răspândește și se generalizează însă în română varianta *Coreea*, refăcută sub influența fr. *Corée* și a derivatului *coreean*, *coreeană* (cf. fr. *coréean*, *coréene*). Cu toate acestea, genitiv-dativul acestui toponim cunoaște în continuare forme variabile: *Coreii* („Iranul intenționează să furnizeze petrol Coreii de Nord.” <http://www.agerpres.ro>. 30.04.2013), care ține la varianta *Corea*, dar și *Coreei*, mult mai răspândită („Voiaj în Coreea de Sud și intrare în Japonia cu ferry-ul traversând Strâmtoarea

¹ Aceste reguli („Romanisation of Korean”) au fost elaborate de The National Institute of The Korean Language (<http://www.korean.go.kr/eng/roman/roman.jsp>) și sunt recomandate pentru a fi folosite de publicațiile străine care folosesc alfabetul latin („Rules of Romanisation.” Notification by the Ministry of Culture and Tourism No. 2000-8.).

Coreei.” <http://arte.gm.ro/coreea-de-sud-japonia>. 30.04.2013), care timite la varianta *Coreea*. Recent, după 1990, când sursele de informare jurnalistică au devenit cu precădere agențiile de presă care folosesc limba engleză, varianta *Korea* a început să fie utilizată și în română: „Rețete culinare din Korea” (<http://www.bucataras.ro/retete-traditionale/korea>. 26.04. 2013). „Bărbații din Korea poartă poșete” (<http://www.220.ro/filme-koreea>.15.04.2013).

Formele *Koreea*, *koreean*, *koreeni*, *koreene*, se pare destul de frecvent folosite cel puțin pe internet, sunt grafii hibride rezultate din încrucișarea celor două modalități de scriere amintite: „polițistă în Koreea”; „paradă militară în Koreea de Nord”; „vremea în Republica Koreea”; „videoclip în stil koreean” (<http://www.220.ro/filme-koreea>. 15.04.2013); „rețete koreene”, „tăieții koreeni”; „clătite koreene” (<http://www.bucataras.ro>. 26.03.2013). Pe site-urile de știri din Republica Moldova sunt folosite și variantele *Coreia* sau *Koreia*: „Coreia de Nord este produsul rușilor”; „Koreia de Nord gata de război” (<http://chisinaupost.com>. 8.03.2013). Aceste forme reflectă o pronunțare locală și se explică prin transliterarea din rusă a toponimului în discuție, *Корея*.

Un alt toponim foarte cunoscut în România, încă din perioada războiului rece, este numele capitalei Coreei de Nord. Grafia *Phenian*, frecvent folosită și astăzi, este transliterarea în română a numelui acestui oraș scris cu litere chirilice, rus. *Пхеньян*, bulg. *Пхенян*. Alături de această formă se mai folosește încă, probabil sporadic, și varianta *Fenian* care se explică prin pătrunderea în română pe cale orală a acestui toponim: „Fenianul critică aspru zborul bombardierelor americane deasupra Coreei de Sud” (<http://www.europalibera.org>. 28.03.2013); „SUA, în stare de alertă după DECLARAȚIA DE RĂZBOI de la Phenian” (<http://ro.stiri.yahoo.com>. 30.03.2013). Ambele variante grafice, care trebuie rostite în două silabe [n – ia], sunt mai apropiate de pronunțarea coreeană decât varianta *Pyongyang*, întrebuințată în engleză sau în franceză, forma romanizată după sistemul McCune-Reischauer, *P’yŏngyang*, care ignoră semnele diacritice, [p’], respectiv [ŏ]. Sistemul McCune-Reischauer revizuit recomandă scrierea *Pyeongyang*.

Și numele capitalei Coreei de Sud are variante grafice. În ultima vreme alături de grafia *Seul*, atestată în dicționarul lui Șăineanu, formă pătrunsă pe cale orală din fr. *Séoul*, dar probabil întărită apoi de transliterarea rus. *Сейл*, se folosește și varianta *Seoul*, pronunțată însă tot bisilabic [e-u] după modelul franțuzesc sau rusesc și nu monosilabic ca în engleză [sə.ul] de unde provine forma grafică.

Numeroase toponime coreene, atunci când sunt folosite în română, pot da naștere la pleonasm involuntare, destul de greu de evitat. Este vorba de cuvinte care conțin anumite silabe *do*, *dong*, *gang*, *gu*, *sa*, *san* a căror semnificație este obscură pentru români, dar care au în coreeană un anumit sens, în funcție de combinațiile în care apar: *do* „provincie”, dar și „insulă”, *dong* „cartier”, *gang* „râu”, *gu* „district”, *sa* „templu”, *san* „munte”. Astfel, în descrieri geografice se suprapun frecvent denumirile din română cu cele din coreeană: „Provincia Gyeonggi-do este localizată în regiunea central – vestică a peninsulei Coreea, râul Hangang trecând chiar prin mijlocul provinciei.” [...] „Provinciile Chungcheongbuk-do și Chungcheongnam-do

sunt situate în centrul – vestic al peninsulei. Chungcheongbuk-do este singura provincie care nu are ieșire la mare.” [...] „Munții Seoraksan, parte din lanțul muntos Geumgangsán, își hipnotizează vizitatorii cu splendoare lor.” [...] „Râul Geumgang curge agale de a lungul munților Gyeryongsán, unii dintre cei mai cunoscuți munți ai regiunii.” [...] „insulele Ganghwado și Yeongjongdo sunt atracții menite să te scoată din Seul.” [...] „Așezământul cel mai arhitectural al orașului Gyeongju este templul Bulguksa [...]” (<http://www.ilovekorea.ro>. 26.02. 2013).

Descrierile geografice în limba engleză utilizează formulări de felul: *Dok Island* („Legal Status of Dok Island in International Law”, <http://heinonline.org>. 22.04.2013), *Seorak Mountain* („Hiking On The Trails at Sorak Mountain”, <http://rokdrop.com>. 2005/05/16), *Han River* („The Han River is a major river in South Korea”, <http://www.princeton.edu>. 04.22.2013), deși în sitemul McCune-Reischauer revizuit se specifică faptul că în cazul denumirilor geografice care nu presupun intervenția conștientă și convențională a omului, ape, insule, munți etc., nu se folosește în transcriere cratima, cuvântul constituind o singură unitate. Potrivit acestei precizări, ar trebui utilizate doar formulări de felul *Gyeonggi province*, nu însă și *Seorak Mountain*, deoarece în primul caz este vorba de o unitate administrativă, iar în al doilea, de o formă de relief.

Și scrierea cu litere latine a antroponimelor coreene cunoaște variații care au, în general, aceleași cauze: modalitatea de transcriere folosită și tradiția sau tradițiile care au contribuit la răspândirea unei forme sau alta. Sistemul antroponimic coreean este diferit de cel european. Deși există anumite diferențe între Coreea de Nord și Coreea de Sud, de regulă numele de persoană coreene sunt formate din trei silabe, mai rar din două. Prima silabă este numele tradițional al clanului din care face parte familia respectivă și este purtat de tată și de copii, nu însă și de soție care după căsătorie își păstrează numele, a doua silabă este numele generației, purtat de cei născuți în societate într-un anumit an sau de cei care aparțin aceleiași generații într-o anumită familie, de exemplu verii, iar a treia silabă este numele personal care, de regulă, vine în completarea numelui generației cu care formează de altfel o unitate. Astfel, se poate vorbi de un cognomen, un nume de familie, și de un prenume, alcătuit în cele mai multe cazuri din două silabe. În Coreea de Sud, în mod oficial, antroponimele coreene sunt scrise în *hangeul*, dar și cu ideograme chinezești, *hanja*, care indică semnificația acestora.

Deoarece în coreeană se utilizează doar scrierea cu majuscule, în sitemul de romanizare McCune-Reischauer, pentru a evidenția prenumele, cele două silabe care îl alcătuiesc sunt unite prin cratimă, prima fiind scrisă cu majusculă și a doua cu minusculă. În sistemul McCune-Reischauer revizuit, folosirea cratimei este facultativă. Astfel, potrivit acestor sisteme, există mai multe posibilități de transcriere cu litere latine a aceluiași antroponim coreean: *Kim So-jung*, *Kim So jung*, *Kim So Jung*, *Kim SoJung*, *Kim Sojung*. Numărul posibilităților de transcriere este sporit și de faptul că unei singure litere din alfabetul coreean îi pot corespunde două sunete distincte, între care nu există însă opoziție fonologică. Astfel, apar alografe de felul

Ghim / Kim (Ghim Young Sung; Kim Sungbok), *Lee / Rhee / Yee* (Lee Jae Hyeok; Rhee Yun Seok; Yee Soung Ryong), iar fiecare persoană poate opta pentru o anumită modalitate de transcriere a numelui său.

După 1950, puținele nume de persoană coreene la care se făcea referire în presa românească erau transliterate din rusă, fiind scrise în mod consecvent în trei silabe, cu inițiale majuscule, în ordinea nume, prenume. Cel mai cunoscut nume coreean din această perioadă a fost cel al conducătorului și fondatorului Republicii Populare Democrate Coreea, *Kim Ir Sen*, transliterare din limbile slave care folosesc alfabetul chirilic: bg. *Ким Ир Сен*, rus. *Ким Ир Сена*, ucr. *Ким Ир Сена*. Recent, odată cu diversificarea surselor de informații din mass-media, se răspândesc și variantele *Kim Il-sung*, *Kim Il-Sung* sau *Kim Il Sung*, romanizări realizate după sistemul McCune-Reischauer și McCune-Reischauer revizuit, dar și variantele *Kim Ir-sen*, *Kim Ir-Sen*, transliterări din rusă care imită însă variantele romanizate: „După o absență de două săptămâni, președintele Kim Jong-Un a apărut luni în public, efectuând o vizită la Palatul Memorial Kumsusan, unde sunt înmormântați tatăl său, Kim Jong-Il și bunicul său, Kim Ir Sen” (<http://ro.stiri.yahoo.com>. 20 aprilie, 2013). „La statuia lui Kim Il-Sung i-au cerut să nu-l fotografieze pe părintele patriei pe bucăți: doar încadrat frumos, cu tot corpul în poză” (<http://ro.stiri.yahoo.com>. 19 aprilie, 2013). „Bărbații cei mai importanți din viața ei: Kim Ir-sen, Kim Jong-il și Kim Jong-un” (<http://www.evz.ro>. 23.04.2013). „Coreea de Nord marchează astăzi 101 de ani de la nașterea președintelui etern, Kim Ir-Sen” (<http://www.publika.md>. 23.04.2013).

În mod oficial coreenii folosesc întregul nume în ordinea nume, prenume. După modelul european, mulți coreeni, mai ales în relațiile cu străinii, adoptă ordinea prenume, nume. Acest aspect, ca și multiplele posibilități de transcriere pot fi sesizate cu ușurință în mass-media românească de azi, atunci când se fac referiri la nume de persoană coreene: „președintele organizației, Ju-Tae Lee”; „directorul Kyoung-Han Ko”; „președintele companiei Jain, Min-Cheol Shin”; „Joong Sun Lee Director KOTRA București” (<http://www.focus-energetic.ro>. 25 martie, 2013). „Ministrul sud-coreean pentru Afaceri Externe și Comerț, Kim Sung-Hwan” (<http://www.economica.net>, 25 martie, 2013); „liderul nord-coreean Kim Jong-un”; „omologul său sud-coreean Lee Myung-bak”; „Park Geun-hye, lidera partidului Saenuri”; „Park Geun-Hye, în vârstă de 60 de ani, este fiica lui Park Chung-Hee” (<http://www.b1.ro/stiri/externe>. 25 martie, 2013).

Pe lângă denumirile coreene comerciale internaționale *Daewoo*, *Samsung*, *Hyundai*, *Kia* (*Hyöndae*, *Hyeondae*, *Gia* sunt romanizări recomandate de sistemul McCune-Reischauer inițial și revizuit, fără a fi folosite însă), în ultima vreme în română au pătruns unii termeni culinari coreeni care de obicei sunt glosați pentru a fi înțeleși de cititori: „Cei mici sunt răsfățați de către părinți, și nu numai, cu bunătați culinare tradiționale precum: mandoo (găluște coreene făcute din carne tocată și legume), songpyeon (prăjitură de orez în formă de semilună), sollongtang (noodles cu orez și vită), gujulpan (fâșii de carne și legume)” (<http://leehawon>).

blogspot.kr. 26.02.2013); „Cum se pronunță și ce înseamnă Delimanjoo. Răspunsul este unul simplu, în ambele cazuri. DeliManjoo este un cuvânt compus – pronunțat legat – Deli și Mangeo sau Mangiu. Deli vine de la Delicios iar Manjoo se referă la unanim apreciatele gustări din mici prăjiturele denumite Dim Sum” (<http://delimanjoo.ro>. 25.02.2013).

Și în cazul denumirilor culinare există variante grafice determinate de modul în care cuvintele coreene sunt transcrise cu litere latine. În scrierea coreeană silabele unui cuvânt nu sunt unite între ele și alcătuiesc grupuri grafice distincte formate, de regulă, din consoană+vocală+consoană. Astfel un cuvânt coreean polisilabic poate fi redat printr-o succesiune de silabe scrise separat sau împreună: *Bi Bim Bap* / *bibimbap* „orez amestecat cu legume, carne de vită și pastă de ardei iute”; *Bul Go Gi* / *bulgogi* „carne de vită la grătar”; *Jap Chae* / *japchae* „carne, legume și sos de soia, cu paste din cartofi dulci”; *Pa Jeon* / *pajeon* „clătite” (<http://www.bucataras.ro/retete-traditionale/korea>. 26.04. 2013). Din același motiv și numele sportului național din Coreea este scris *taekwondo*, *taekwon-do* sau *Tae Kwon Do*, deși sunt recomandate oficial formele romanizate *Taegwondo* sau *T'aegwōndo*: „Taekwondo este un sport din categoria generic numită Arte Marțiale” (<http://www.csdinamo.eu>. 30.04.2013); „În urma pregătirii lotului național lărgit de taekwondo ITF, au fost selecționați 3 sportivi” (<http://www.taekondo-vs.ro>. 30.04.2013); „În urma acestei întâmplări, clasa lui Young Soo devine campioană la Tae Kwon Do a școlii elementare Raymond” (<http://leehawon.blogspot.kr>. 26.02.2013).

Cei mai mulți termenii culinari coreeni sunt folosiți în română nearticulat: „Mod de preparare rețeta Miyeokguk”; „Mod de preparare rețeta Pajeon”; „Mod de preparare rețeta Kimchi Bokumbop” (<http://www.bucataras.ro/retete-traditionale/korea>. 26.04. 2013). Cu toate acestea unii termeni primesc articolul hotărât sau nehotărât: „Adăugam orezul și apoi kimchiul”; „Kimchi-ul acesta este diferit”; „Deasupra se pune niște kimchi” (<http://www.bucataras.ro/retete-traditionale/korea>. 26.04. 2013).

Chiar dacă formele romanizate indică doar o pronunțare aproximativă a cuvintelor coreene, nu sunt recomandate rostiri de felul [Da-e-vo] sau [ta-e-con-do], ci [De-u], respectiv [te-con-do]. Numele de persoană Young este o variantă americanizată, ca și Kim, Lee sau Park, și trebuie pronunțat ca în engleză: [jʌŋ]/[iang].

Pătrunderea cuvintelor coreene în limba română este o consecință a procesului de internaționalizare a vocabularelui limbilor europene. După 1990, aspecte asemănătoare au fost semnalate și în ucrainiană², multiplele variante înregistrate fiind explicate tot prin diversitatea sistemelor de transcriere folosite, dar și prin caracteristicile structurale ale limbii coreene.

² Olena Schegel, „Korean proper names in the Ukrainian press in 1991–1992: analysis of the texts from the Uryadovy kurier and the Sportyvna hazeta”, *2012 International Conference 'East and Central Europe as a New Potential Power'*, KACCEB, Jagiellonian University, Krakow, Poland, pp. 42–58.

NOTES ABOUT USING KOREAN WORDS IN ROMANIAN

(Abstract)

Graphic variants of Korean words used in the current Romanian can be explained by the differences between the original and revised McCune-Reischauer system. In the communist era, the most common Korean names were transliterated from Russian. Therefore in Romanian have been preserved spellings as Phenian (Pyongyang) or Kim Ir Sen (Kim Il Sung).

Cuvinte-cheie: vocabular, romanizare, cuvinte coreene, variante, ortografie.

Keywords: vocabulary, Romanization, Korean words, variants, spelling.

*Hankuk University of Foreign Studies,
81 Oedae-ro, Mohyeon-myeon, Cheoi-gu Yongin-si, Gyeonggi-do
South Korea 449-791
groza10@hotmail.com*

Carolina Popușoi

CALCURI SEMANTICE SAU ÎMPRUMUTURI LEXICALE
ÎN LIMBA ROMÂNĂ DIN BASARABIA?

În limba română din stânga Prutului, calcul semantic și împrumutul lexical sunt fenomene cu o răspândire extrem de mare, în special în limbajul colocvial. În condiții lingvistice firești, aceste procedee constituie mijloace importante de îmbogățire a unei limbi¹. Când însă imitarea semantică a unui model străin sau preluarea *ad litteram* a unui lexem dintr-o altă limbă duce la denaturarea sistemului limbii materne (prin atribuirea de sensuri redundante unor cuvinte existente în limbă ori prin utilizarea improprie a unor elemente de vocabular), atunci avem a face cu calcuri semantice nerecomandate, respectiv, cu împrumuturi lexicale nerecomandate. În asemenea situații, calcul semantic și împrumutul lexical nu mai pot fi considerate mijloace productive, ci regresive, degradante².

În arealul lingvistic în discuție, aceste fenomene au apărut sub influența puternică a limbii ruse asupra românei actuale din Basarabia, ca urmare a factorilor socio-lingvistici (bilingvismul unidirecționat).

¹ Vezi, pentru calc semantic, Graur (1936), Rizescu (1958), Hristea (1965), Hristea (1967), Hristea (1968a), Hristea (1984a), Stanciu-Istrate (2006). Vezi, pentru împrumut lexical, Mihăilă (1960), Hristea (1968b), Hristea (1984b), Sparionoapte (2005).

² Vezi Mândăcanu (1987), Ciobanu (1988), Palii (1991), Mățcaș (1995), Crijanovschi (2000), Condrea (2001), Palii (2005), Popușoi (2013).